

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในทศวรรษที่ผ่านมาเทคโนโลยีสารสนเทศซึ่งรวมทั้งเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีการสื่อสาร (Information and Communications Technology) อีกทั้งเทคโนโลยีนำสมัยอื่นๆ เช่น เทคโนโลยีชีวภาพและพันธุวิศวกรรมศาสตร์ ได้ก่อให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างกว้างขวาง ประเทศที่พัฒนาหลายประเทศประสบความสำเร็จในการรักษาอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจบนพื้นฐานของ “เศรษฐกิจแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้” (knowledge-based economy) ในขณะเดียวกัน ความขาดแคลนแรงงาน ความรู้ส่งผลให้มีการใช้นโยบายนำเข้าแรงงานความรู้เพื่อชดเชยและตอบสนองต่อความต้องการของตลาด ในขณะที่บางประเทศใช้นโยบายที่ชักนำให้สมองไหลกลับเพื่อพัฒนาชาติของตนเอง (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ, 2545 : บทนำ)

ในขณะเดียวกันกระแสโลกาภิวัตน์และเศรษฐกิจบนพื้นฐานแห่งความรู้ก็ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ของความแตกต่าง ระหว่างผู้มีข้อมูลและผู้ไม่มีข้อมูล ผู้มีความรู้และผู้ไม่รู้ อันเนื่องมาจากความเจริญของเทคโนโลยีสารสนเทศ ทั้งจากความแตกต่างของช่องทางสื่อสารความรู้ และการผลิตองค์ความรู้ ปรากฏการณ์ดังกล่าวคือช่องว่างและความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสารสนเทศและความรู้ ทั้งภายในประเทศเองและระหว่างประเทศทั่วโลก

ดังนั้น การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศของประเทศ ซึ่งรวมถึงการมี การใช้ และการผลิตนั้นมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศโดยรวม ในยุคที่ข้อมูลข่าวสารและความรู้เป็นปัจจัยไหลเวียนอย่างไม่มีการจำกัดไปทั่วโลก นอกเหนือจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและอุตสาหกรรมสารสนเทศเองแล้ว ประเทศไทยยังต้องเร่งดำเนินการขยายผลของการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศในด้านต่างๆ ทางด้านเศรษฐกิจนั้นรัฐบาลมีภาระในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคเอกชนไทยในระดับโลก และสร้าง

โอกาสในการจ้างงาน ทางด้านสังคมนี้รัฐบาลมีภารกิจในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน การลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสารสนเทศและความรู้รวมถึงการสร้างโอกาสทางการศึกษา และทักษะแรงงานความรู้ให้กับพลเมือง (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ, 2545 : 9) จะเห็นได้ว่าโลกในยุคโลกาภิวัตน์สามารถอาศัยศักยภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศมาเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหา และช่วงชิงโอกาสได้อย่างเหมาะสม และทันการณ์

การศึกษาเป็นหัวใจของการพัฒนาประเทศ และเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอาชีวศึกษาเป็นรากฐานอันสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เพราะความเจริญของประเทศขึ้นอยู่กับทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพสามารถตอบสนองความต้องการของการขยายตัวด้านธุรกิจและอุตสาหกรรมรวมทั้งรู้จักนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ และเมื่อโลกเป็นสากลมากขึ้น การที่ประเทศไทยจะแข่งขันกับประเทศอื่นๆ ได้นั้น การอาชีวศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการนำประเทศไทยเข้าสู่การแข่งขันในโลกยุคคลื่นแห่งความรู้หรือยุคแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) (กรมอาชีวศึกษา, 2545:19)

องค์ประกอบสำคัญ องค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้การจัดการศึกษาประสบผลสำเร็จคือ บริหารจัดการที่ดี มีประสิทธิภาพ มีการพัฒนาวิชาการอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง มีระบบการตรวจสอบมาตรฐานการศึกษาตามเกณฑ์กำหนดในทางปฏิบัติสิ่งที่ผู้บริหารต้องการเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานของตนให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว คือ การมีข้อมูลที่ถูกต้อง เป็นปัจจุบันและเอื้อต่อการนำมาประเมินในชั้นวิเคราะห์และสังเคราะห์ต่อไป (รุ่งแสง อรุณโรจน์, 2544:1)

ดังนั้น สถานศึกษาจำเป็นต้องมีข้อมูลสารสนเทศพื้นฐาน เกี่ยวกับสภาพทั่วไปของท้องถิ่นที่เป็นที่ตั้งของสถานศึกษา ความต้องการของชุมชน ศักยภาพของสถานศึกษา แผนพัฒนานโยบาย และแนวทางการพัฒนาด้านต่างๆ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ปัจจัยในการดำเนินงานของสถานศึกษา กระบวนการบริหารจัดการของสถานศึกษา และผลที่เกิดจากการบริหารจัดการ ได้แก่ คุณลักษณะของผู้เรียนตลอดจนข้อมูลสารสนเทศที่แสดงถึงจุดเด่นและจุดที่ต้องการพัฒนาของสถานศึกษา หากสถานศึกษามีระบบสารสนเทศ ซึ่งประกอบด้วยสารสนเทศที่สมบูรณ์ เป็นปัจจุบัน ครอบคลุมทั้งด้านผลผลิต กระบวนการและปัจจัย ตลอดจนสารสนเทศ ด้านบริบทของสถานศึกษา ย่อมส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้ตามมาตรฐานที่กำหนด (กรมวิชาการ, 2540:20)

ส่วนการจัดการอาชีวศึกษาของรัฐจะดำเนินการรวมกลุ่มสถานศึกษาอาชีวศึกษาของรัฐในพื้นที่บริหารที่กำหนดในระบบและรูปแบบของสถาบันการอาชีวศึกษา โดยคำนึงถึงการประสานงานใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด การถือคุณความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง

การระดมสรรพกำลังเพื่อสร้างมาตรฐานให้ได้ใกล้เคียงกัน และการผนึกกำลังเพื่อจัดระบบความร่วมมือกับภาคเอกชนที่เข้มแข็ง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการผลิตและพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี โดยให้สถาบันการอาชีวศึกษาจัดการศึกษา เพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและการประกอบอาชีพอิสระ การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี โดยให้สถาบันการอาชีวศึกษาจัดการศึกษา เพื่อผลิตและพัฒนากำลังคน ระดับถึงฝีมือระดับเทคนิค และระดับเทคโนโลยีหรือปริญญาสายปฏิบัติการ อยู่ภายใต้การกำกับดูแลด้านนโยบายและมาตรฐานของ คณะกรรมการการอาชีวศึกษา

การอาชีวศึกษาให้ความสำคัญการพัฒนาศักยภาพของบุคคล ในด้านความสามารถในการปฏิบัติตน ในฐานะผู้ผลิต ผู้บริการ ผู้ใช้ ผู้สร้าง และผู้พัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ปัจจัยการผลิต การดำเนินการดังกล่าว ผู้บริหาร อาจารย์และบุคลากรทุกฝ่าย ต้องตามให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ เทคโนโลยี สังคม และตลาดแรงงาน การระดมความร่วมมือ เพื่อการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลการฝึกอบรมบุคลากร และการจัดให้นักศึกษาฝึกงานในสถานประกอบการสามารถทำได้ระดับหนึ่งโดยหน่วยปฏิบัติในระดับชาติ จำเป็นต้องมีองค์กรหลักรับผิดชอบเพื่อกำหนดกรอบนโยบายและมาตรการในการสร้างแรงจูงใจจากทุกส่วนในสังคมให้มีบทบาทในการจัดอาชีวศึกษา หากไม่มีองค์กรหลักระดับชาติการระดมความร่วมมือจาก ผู้เกี่ยวข้องโดยเฉพาะกลุ่มผู้ใช้ง่าำลังคน เช่น สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย สำนักงานส่งเสริมการลงทุน หอการค้าไทย และองค์กรอื่นๆ เป็นต้น (กรมอาชีวศึกษา, 2545:29)

กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายที่จะพัฒนาคุณภาพการศึกษา และพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพทัดเทียมกันอย่างทั่วถึง อันเป็นทางหนึ่งที่จะสร้างศรัทธาหรือค่านิยมของประชาชนที่มีต่อสถานศึกษา โดยกำหนดพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เป็นเกณฑ์ในการจัด มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพทัดเทียมกันทั้งในด้านการเรียนการสอนความเชื่อถือของประชาชนและเป็นการระดมทรัพยากรมาใช้ร่วมกันให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ในส่วนของระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งจะสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้เกี่ยวข้องว่า ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพและจะพัฒนาให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น สถานศึกษาจำเป็นต้องกำหนดวิสัยทัศน์และภารกิจที่ชัดเจนและจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ในการจัดทำวิสัยทัศน์และภารกิจเพื่อจัดทำแผนดังกล่าว ต้องมีข้อมูลและสารสนเทศพื้นฐานที่จำเป็นเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของท้องถิ่น ที่ตั้งสถานศึกษา ความต้องการของชุมชน สภาพผู้เรียน จุดเด่น จุดด้อย ในด้านต่างๆ ภาพรวม และจุดยืนของสถานศึกษาเพื่อนำมาประกอบการตัดสินใจจัดทำแผนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุมาตรฐานตามหลักสูตร และเมื่อ

สถานศึกษาดำเนินงานตามแผนไปแล้ว จะต้องมีการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา ภายในสถานศึกษา ซึ่งจำเป็นต้องมีข้อมูลและสารสนเทศเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงาน และผลของการดำเนินงานที่มุ่งเป้าหมายไปยังคุณลักษณะของผู้เรียนสารสนเทศจากผลของการตรวจสอบ และทบทวนมีคุณภาพ การศึกษาของสถานศึกษาต่อไป เป็นวงจรเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา อย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นระบบสารสนเทศจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและสำคัญ ที่จะช่วยให้ผู้บริหารปฏิบัติ การกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมุ่งพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในระดับสถานศึกษา ให้การสนับสนุนด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านวัสดุครุภัณฑ์ ด้านการจัดการ การนิเทศ และการประเมินผล เพื่อให้มีระบบสารสนเทศที่เป็นกระบวนการ

เพื่อให้ได้รับประโยชน์จากระบบสารสนเทศมากที่สุด ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาสภาพ ปัจจุบัน ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานการจัดระบบสารสนเทศเพื่อการบริหาร สถานศึกษา ในสถาบันการอาชีวศึกษา ภาคเหนือ3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ทั้งนี้เพื่อนำข้อมูล ไปเป็นแนวทางในการวางแผนและการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารใน สถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการดำเนินการจัดระบบข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษา ในสถาบันการอาชีวศึกษาภาคเหนือ3
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของการดำเนินการจัดระบบข้อมูลและสารสนเทศเพื่อ การบริหารสถานศึกษา ในสถาบันการอาชีวศึกษาภาคเหนือ3
3. เพื่อศึกษาความต้องการในการแก้ไขปัญหาการจัดระบบข้อมูลและสารสนเทศเพื่อ การบริหารสถานศึกษาในสถาบันการอาชีวศึกษาภาคเหนือ3
4. เพื่อเปรียบเทียบการจัดระบบข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ปฏิบัติงานด้านสารสนเทศ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตของเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มุ่งที่จะศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานการจัดระบบข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษา ในสถาบันการอาชีวศึกษาภาคเหนือ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จากผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ปฏิบัติงานด้านสารสนเทศ โดยศึกษาจากระดับความคิดเห็น ดังนี้

1.1 การดำเนินงานสารสนเทศเพื่อการบริหารในสถานศึกษา 4 ด้าน คือ
1) คุณลักษณะและความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่สารสนเทศ 2) การสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่สารสนเทศได้รับการพัฒนาด้านความรู้ความสามารถด้วยวิธีการต่างๆ 3) การให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดระบบสารสนเทศในสถานศึกษา 4) การจัดระบบสารสนเทศในสถานศึกษา

1.2 ปัญหาในการดำเนินงานสารสนเทศเพื่อการบริหารในสถานศึกษา 4 ด้าน คือ
1) ด้านบริหารและการจัดการ 2) ด้านบุคลากร 3) ด้านงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ 4) ด้านการประเมินผล

1.3 ความต้องการในการแก้ไขปัญหการจัดระบบข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการบริหารในสถานศึกษาด้วย 4 ด้าน คือ 1) ด้านบริหารและการจัดการ 2) ด้านบุคลากร 3) ด้านงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ 4) ด้านการประเมินผล

1.4 เพื่อเปรียบเทียบการจัดระบบข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการบริหารในสถานศึกษา 4 ด้าน คือ 1) ด้านบริหารและการจัดการ 2) ด้านบุคลากร 3) ด้านงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ 4) ด้านการประเมินผล ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานด้านสารสนเทศ

2. ขอบเขตของประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการและผู้ปฏิบัติงาน ด้านสารสนเทศในสถาบันการอาชีวศึกษาภาคเหนือ3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จำนวน 16 สถานศึกษา รวมทั้งสิ้น 122 คน

3. ตัวแปรที่ศึกษา

3.1 การจัดระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารในสถานศึกษา ในสถาบันการอาชีวศึกษาภาคเหนือ3 โดยศึกษาจากระดับความคิดเห็นของบุคลากรในสถานศึกษาดังนี้

3.1.1 ผู้บริหารสถานศึกษา

3.1.2 ผู้ปฏิบัติงานด้านสารสนเทศ

3.2 การดำเนินการจัดระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษา ในสถาบันการอาชีวศึกษาภาคเหนือ3 ในด้านดังต่อไปนี้

3.2.1 สภาพปัจจุบันของการดำเนินการจัดระบบสารสนเทศ 4 ด้าน คือ

1) คุณลักษณะและความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่สารสนเทศ 2) การสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่สารสนเทศได้รับการพัฒนาด้านความรู้ความสามารถด้วยวิธีการต่างๆ 3) การให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดระบบสารสนเทศในสถานศึกษา 4) การจัดระบบสารสนเทศในสถานศึกษา

3.2.2 สภาพปัญหาของการดำเนินการจัดระบบสารสนเทศ 4 ด้าน คือ 1) ด้านบริหารและการจัดการ 2) ด้านบุคลากร 3) ด้านงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ 4) ด้านการประเมินผล

3.2.3 ความต้องการในการแก้ไขปัญหของการดำเนินการจัดระบบสารสนเทศ 4 ด้าน คือ 1) ด้านบริหารและการจัดการ 2) ด้านบุคลากร 3) ด้านงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ 4) ด้านการประเมินผล

สมมุติฐานในการวิจัย

ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ปฏิบัติงานด้านสารสนเทศ มีความคิดเห็นในการจัดระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษาไม่แตกต่างกัน

คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

1. ข้อมูล (Data) หมายถึง ข้อเท็จจริง (facts) ที่อยู่ในรูปของตัวเลขและสัญลักษณ์ซึ่งเป็นตัวแทนแสดงความหมายต่างๆ ที่ยังไม่ผ่านการประมวลผลให้อยู่ในรูปแบบที่ใช้ประกอบการตัดสินใจในการวางแผนหรือการบริหารได้โดยตรง
2. สารสนเทศ (Information) หมายถึง ข้อมูลที่วิเคราะห์ประมวลผลแล้ว สามารถนำมาใช้ในการประกอบการตัดสินใจเรื่องต่างๆ ได้ทันที
3. ระบบสารสนเทศ (Information system) หมายถึง กระบวนการผลิตสารสนเทศซึ่งมีองค์ประกอบคือ เครื่องมือ บุคคล ความคิดและการกระทำต่างๆ เพื่อรวบรวมข้อมูลและการกระทำให้เป็นสารสนเทศ
4. ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหาร (Management Information system) หมายถึง กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล ประมวลผลการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้เป็นความรู้ที่สามารถนำไปใช้เพื่อการตัดสินใจ การวางแผน และการควบคุมงานในการบริหารได้
5. การจัดการระบบสารสนเทศ (Information system) หมายถึง การจัดการระบบสารสนเทศใน 3 ด้าน คือ 1) ทรัพยากรการจัดการระบบสารสนเทศ 2) กระบวนการจัดการระบบสารสนเทศ 3) ระบบฐานข้อมูลสารสนเทศ
6. ทรัพยากรการจัดการระบบสารสนเทศ หมายถึง บุคลากร งบประมาณ วัสดุครุภัณฑ์ และการจัดการ
7. กระบวนการจัดการระบบสารสนเทศ หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูล การประมวลผลข้อมูล การจัดเก็บรักษา และเรียกใช้ข้อมูล และการนำเสนอข้อมูล และสารสนเทศ
8. ระบบฐานข้อมูลและสารสนเทศ หมายถึง ข้อมูลบุคลากร ข้อมูลการเรียนการสอน ข้อมูลอาคารสถานที่ ข้อมูลการเงิน ข้อมูลครุภัณฑ์ และข้อมูลประชากรและสิ่งแวดล้อม
9. ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการทุกฝ่ายในสถาบันการอาชีวศึกษาภาคเหนือ3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา
10. ผู้ปฏิบัติงานด้านสารสนเทศ หมายถึง บุคลากร เจ้าหน้าที่หรือผู้ที่ได้รับแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่สารสนเทศของสถานศึกษาในสถาบันการอาชีวศึกษาภาคเหนือ3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา
11. สถาบันการอาชีวศึกษาภาคเหนือ3 หมายถึง สถานศึกษาของรัฐสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในเขตภาคเหนือ รวม 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดลำปาง จังหวัดพะเยา และจังหวัดเชียงราย จำนวน 16 สถานศึกษา

ประโยชน์ที่ได้รับ

ผลการวิจัยครั้งนี้จะทำให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการดำเนินงานการจัดระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษา ในสถาบันการอาชีวศึกษา ภาคเหนือ3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เพื่อใช้ประโยชน์ในการเป็นข้อมูลประกอบการวางแผนและการตัดสินใจ และใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป